

Väljakutsed põllumajanduses

Siim Tiidemann

Aprill 2010

Väljakutsed

ELi põllumajandusest

Alljärgnevad faktid iseloomustavad põllumajanduse olulisust Euroopas:

- maapiirkonnad hõlmavad ligi 90% ELi territooriumist ning maal elab umbes pool ELi elanikkonnast
- põllumajandus kasutab otseselt 42% ELi maismaast
- põllumajanduse ja toiduainete (sh jookide) sektor annab 14,7% ELi tööstuse kogutoodangust (toodangu väärtus on ca 792 miljardit eurot) ja 2,5% ELi SKTst
- põllumajanduse ja toidutootmise sektor on suuruselt kolmas tööandja Euroopas (üle 15 miljoni töökoha)
- EL on suuruselt esimene toiduainete eksportija ning teine importija maailmas

Mis meid ees ootab?

- Mõned huvitavad faktid:

Maailmas on tulemas olulised suured muutused:

- rahvastiku arvu kasv – ligikaudu 60-70 miljonit inimest igal aastal

- sissetulekute kasv

Aasias teenitakse aastal 2018 1/3 kogu maailma tuludest, ka piimatoodete tarbimine kasvab põhiliselt Aasias.

- maaressursi ja teadmiste piiratus põllumajanduslikuks tootmiseks

- äärmuslikud ilmaolud (vihmad ja põuad)

- kasvavad sisendihinnad – energia, väetised jne.

Nõudluse kasv

- Rahvaarvu kasv maailmas (tootlikkuse kasv ei taga enam piisavat toitu)
  - *Aastal 2030 on maailmas 8 miljardit inimest*
  - *Aastal 2050 on maailmas 9 miljardit inimest*
- Toitumisharjumuste muutumine (1970-2000 – kaloreite arv kahekordistus >>> 2030 lisandub veel +46%)
- Sissetulekute kasvust tingitud “lisakalorid” (2030 iga kodanik Hiinas ja Indias sööks 10% rohkem)

Pakkumise piiratus

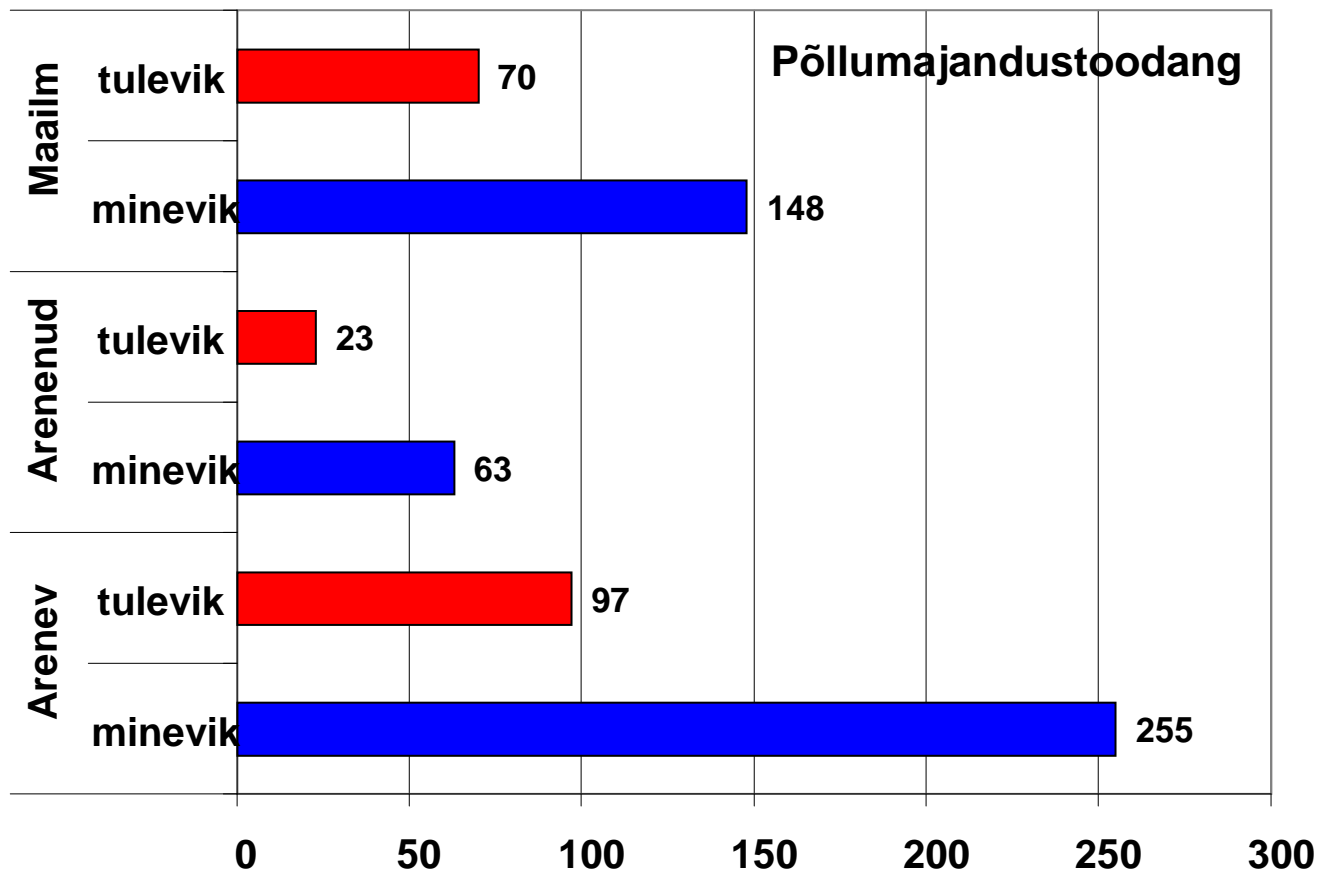
- Põllumajandusmaa kui ressursi kasutuse vähenemine maa alternatiivkasutuse tõttu – linnastumine (*Viimsi vallas pole enam põllumajandusmaad*) Sama põllumajandusmaa peab ülal pidama üha rohkem inimesi:
  - 1960=2 inimest
  - 1991=2,4 inimest
  - 2005=4 inimest
  - 2025=5 inimest
  - 2050=6,4 inimest
- Põllumajandusega tegeleva elanikkonna vähenemine – linnastumine (*juba täna on puudu põllumajandusteadmistega juhtidest*)

Uued väljakutsed

- kliimamuutused;
- ülemaailmse toidunõudluse suurenemine;
- linnastumine;
- maaettevõtlus ja maapiirkondade tööhõive struktuurimuutused;
- fossiilkütuste süvenev defitsiit;
- ülemaailmse toidukaubanduse liberaliseerimine või proteksionism;
- bioloogilise mitmekesisuse vähenemine ning veeressursside piiratus
- põllumajandusteaduste marginaliseerumine

Kui palju tuleks aastaks 2050 põllumajandustoodangut suurendada, et maailma elanikkonda toita?

Absoluutne juurdekasv protsentides

minevik = 1961/63 kuni 2005/07; **tulevik** = 2005/07 kuni 2050 – tarvis väiksemat juurdekasvu kui senini

Kust põllumajanduse kasv tuleb?

- Pindala suurenemine?
  - 1.6 miljardit hektarit on praegu kasutusel taimekasvatuses, veel 2.6 miljardil hektaril on tootmispotentsiaali, peamiselt Saharaaluses Aafrikas (SSA) ja Ladina-Ameerika-Kariibi piirkonnas (LAC)
  - aga bioloogilise mitmekesisuse kadumise, süsinikuheitmete ja erosiooni probleemid
  - samuti majanduslik teostatavus, aga see muutub koos hindadega
- Kliimamuutus mõjutab maa kõlblikkust ja saake, kuid ebaühtlaselt
  - esialgu ebasoodsalt SSAs ja LACis, mujal positiivselt
  - lõpuks ebasoodsalt kõikides piirkondades, eriti SSAs ja LACis
- Saakide suurenemise tõttu on viimastel kümnenditel tootmine kasvanud. See kasv jätkub ka tulevikus
  - ligi pool parandatud sortide seemnetest
  - ligi pool suurenenud sisenditest (eriti vesi ja väetis)

israelis

Ca 40% toiduainetest toodetakse niisutatud pindadel

Ülemaailmse toidu- ja põllumajandussektori arengud, mis määravad tuleviku kaubandusstruktuuri ja -poliitika

- Maailma majanduse ebaühtlane kasv
- Põllumajandustoodangu ja -investeeringute, eriti otseste välisinvesteeringute kasv
- Jätkuv reform toodanguga sidumata toetuse poole arenenud riikides
- Jätkuv poliitikareform arengumaades
- Ülemaailmne hinna volatiilsus ning mure varudele juurdepääsu ja toiduainetega kindlustatuse pärast
- Jätkuv mure põllumajanduse keskkonnamõjude pärast
- Toidusüsteemi jätkuv kontsentreerimine ja väärtusahela areng
- Tarbijakesksed toidulisandid ja erastandardite tekkimine
- Piirkondlikud ja kahepoolised kokkulepped
- Kasvav veepuudus ja suurem hulk toiduainetega seotud hädaolukordi kliimavapustuste tõttu

Peamised sõnumid

- Üldiselt optimistlik ülemaailmsete toiduainevarude väljavaadete osas, *aga...*
- Vajadus suuremate investeeringute järele, et säilitada tootlikkuse kasv
  - tehnoloogias, infrastruktuuris ja institutsioonides
  - ka keskkonnateenused, säästev ressursside majandamine
- Vajadus parandada juurdepääsu toidule, mitte ainult varustamist
  - ja mitte ainult kogusummas, vaid kõikidele inimestele
  - institutsioonid peavad toime tulema maailmaturu volatiilsuse ja mitteusaldusväärsega
- Vajadus parandada võimet kohaneda ja reageerida uutele survetele ja ebakindlustele
  - mitte keskmiselt, vaid kogu aeg
- Vajadus suurendada sissetulekut mitte ainult põllumajanduses, vaid ka muudes sektorites
- Nälja suurenemine seoses suurema biokütusetootmisega

ÜPP hetkeseis

ÜPP põhimõtted

ELi lepingud käsitlevad ÜPPd
ühispoliitikana, sätestades põhimõtetena
ÜPP osas *

- ühine eelarve
- ühisturg
- ühenduse (põllumajandustoodangu) eelistus

*Vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 38 ning siseturgu käsitlevatele sätetele

ÜPP eesmärgid

- Tõsta põllumajanduse tootlikkust tehnilise progressi edendamise ning põllumajandusliku tootmise ratsionaalse arengu tagamise ja tootmistegurite, eelkõige tööjõu optimaalse kasutamise teel
  - selle kaudu tagada põllumajandusega tegeleva rahvastikuosa rahuldav elatustase eelkõige põllumajanduses töötavate inimeste isikutulu suurendamise teel *
- Stabiliseerida turud ja tagada mõistlikud tarbijahinnad *
- Keskkond, ohutus ja loomade heaolu
- Bioloogiline mitmekesisus, väärtuslikud maastikud, poollooduslikud kooslused

* - vastavalt ELi toimimise lepingu artiklile 39

ÜPP peamised elemendid hetkeseis

I samm

Turukorraldus

Ühine siseturg

- tollimaksud
- eksporditoetused
- tarbimistoetused
- turu tasakaalustamise meetmed (sekkumiskokkuost, turult eemaldamine)

Otsetoetused

II samm

Maaelu arengu poliitika

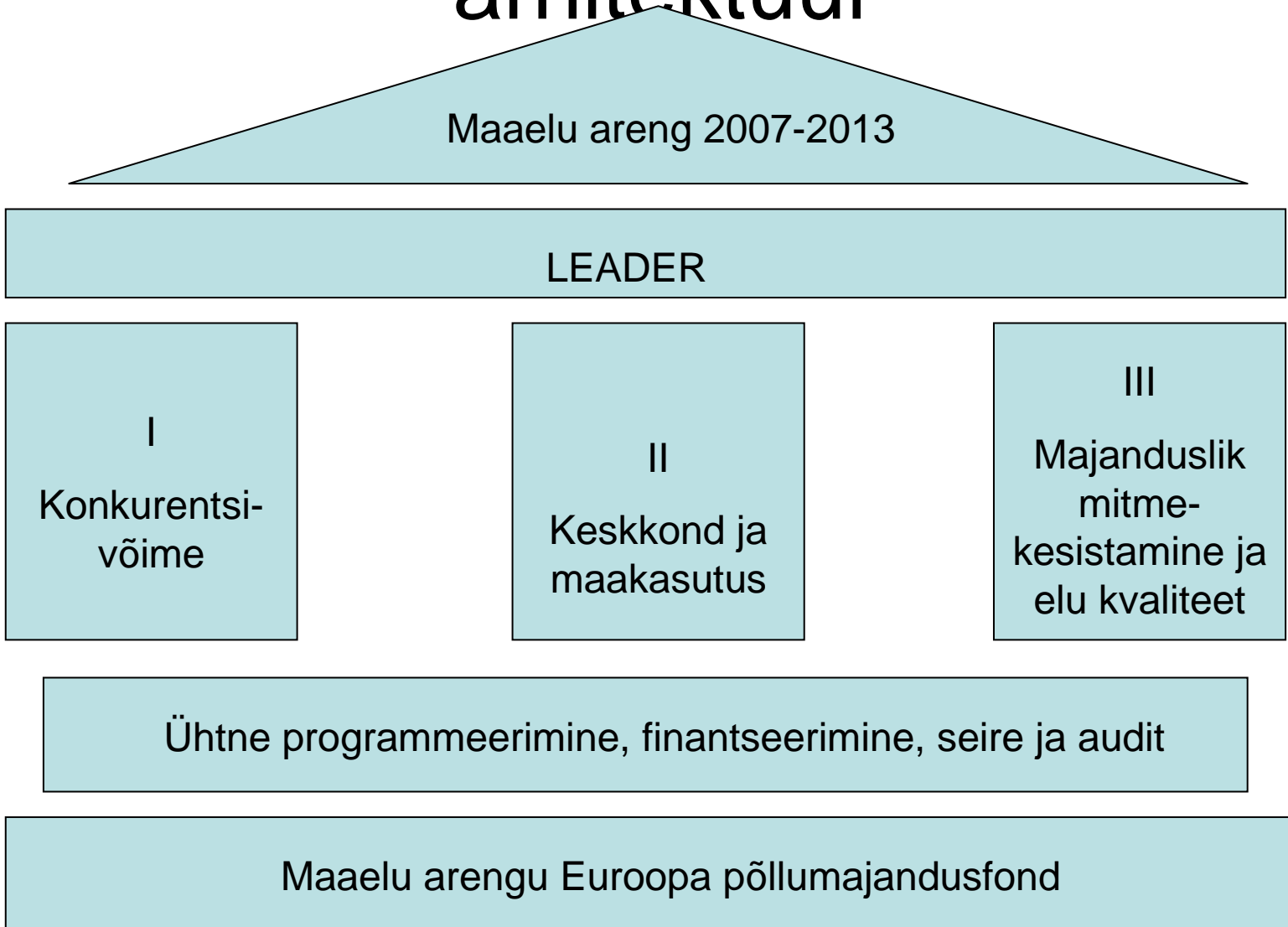
Konkurentsivõime kasv

Põllumajanduskeskkond ja maastike hooldus

maapiirkonna ettevõtlus ja külaelu

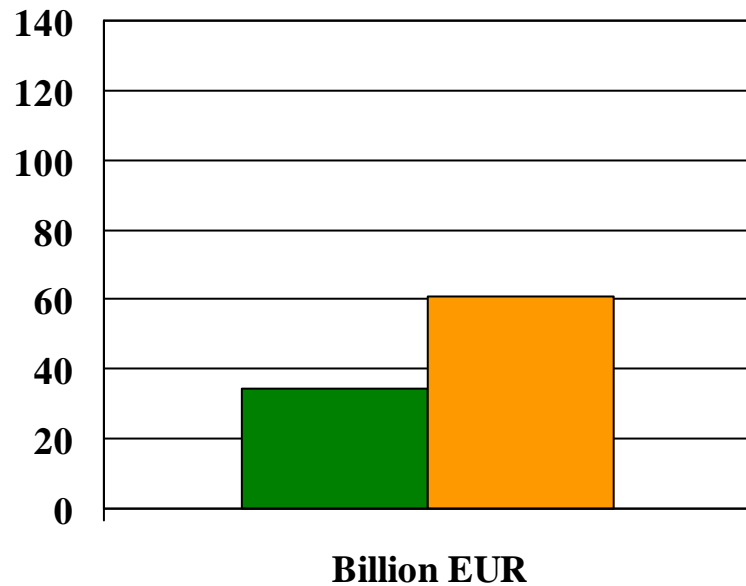
LEADER

2007-2013 maaelu arengu “arhitektuur”

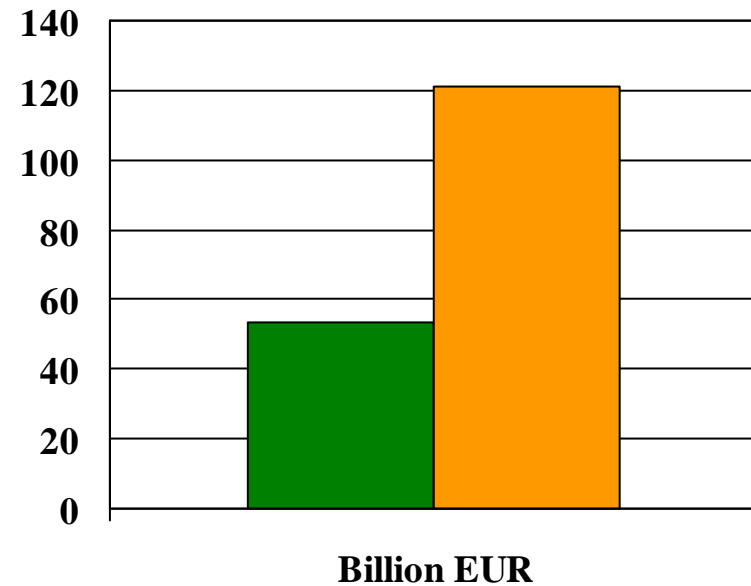
ÜPP osakaal ELi eelarves

1992 CAP cost

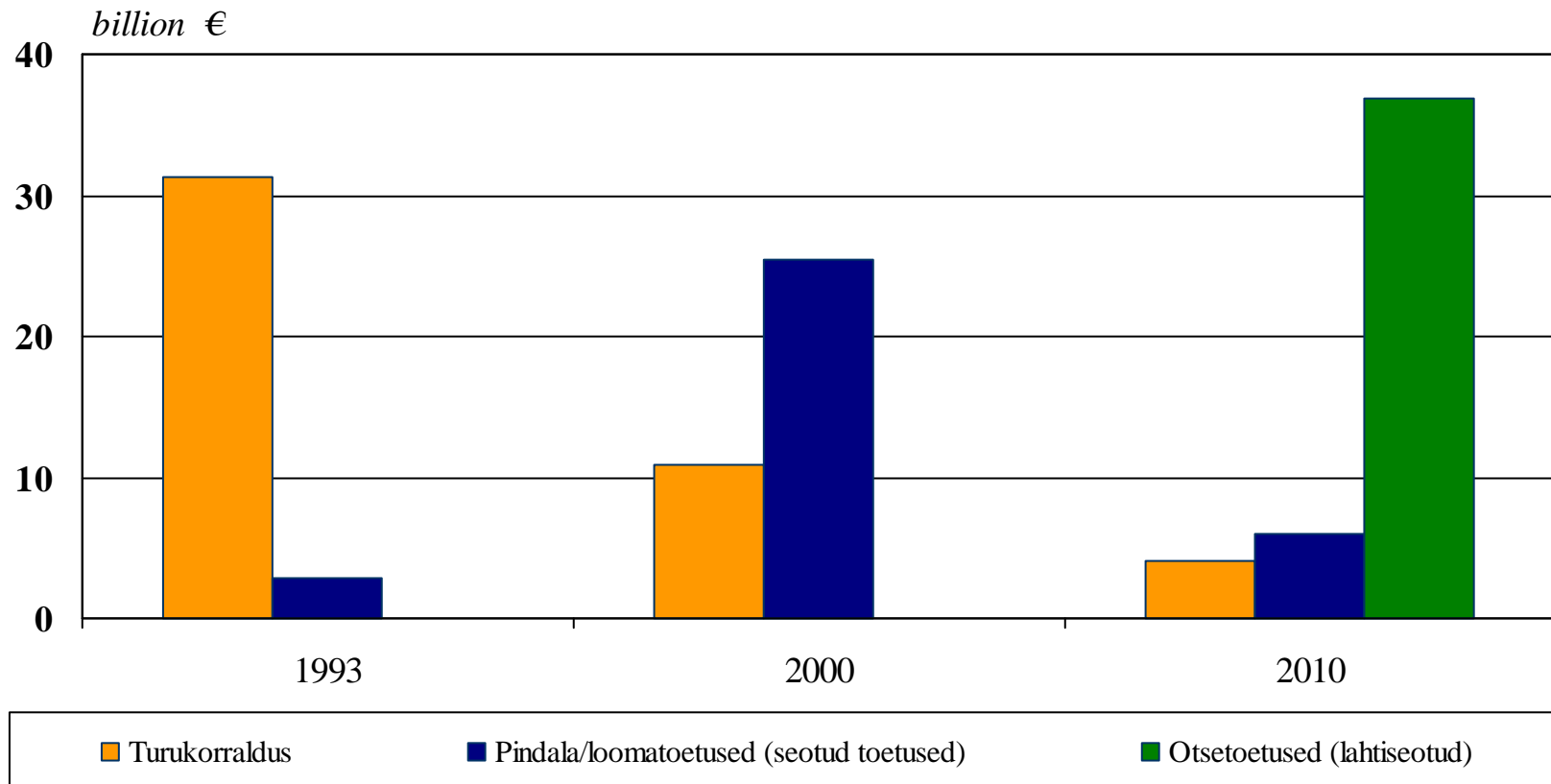
■ Kulud ÜPP-le   ■ EL eelarve

2007 CAP cost

■ Kulud ÜPP-le   ■ EL eelarve

ÜPP eelarvekulude trend

ÜPP finantsülevaade

Põllumajanduspoliitikale kulub küll ca 37% ELi ühiseelarvest, samas moodustab see vaid 0,4% liikmesriikide SKPst

Hetkel ÜPP Eestile ca 3,5 miljardit EEK aastas, Eesti SKPst 0,4% (mis on võrdne ELi põllumajandustoetuste kuluga ELi SKPst) on 0,8 miljardit EEK

ÜPP kasu Eestile: I samm

ÜPP I samba abil on Eestis

- Toiduainete turu nõudlust ja pakkumist oluliselt tasakaalustatud.

Mõned näited

- teravilja on sekkumiskokkuostu müüdud üle 50 tuh t , sellest ligi 90% 2004/2005 aastal, kui teravilja hind oli väga madal;
- piima osas, kus toodame oluliselt üle sisetarbe, on eksporditoetuste toel (189 mln kr) müüdud piimatooteid kolmandatesse riikidesse, sekkumiskokkuostu on müüdud üle 3 tuhande tonni võid
- Laste tervisliku toitumise harjumuste kujunemist on toetanud koolipiima toetus (kokku üle 75 mln kr) ja käesoleval õppeaastal alustatud koolipuuvilja toetus.
- Heas korras põllumaa pindala on suurenenud 850 tuh hektarini (2004 a 770 tuh ha),
- Sissetuleku toetuseks on makstud põllumajandustootjatele aastatel 2004-2009 otsetoetustena 6,9 mlrd kr (sealhulgas EL raha 4,1 mlrd kr);
- 2004-2008 on põllumajanduse kogutoodang kasvanud ligi kolmandiku

ÜPP kasu Eestile: Maaelu

- 850 000 ha heas korras põllumaad
- Keskkonnasõbralikult majandatud üle 450 000 ha
- Mahepõllumajandusega tegeletakse ligikaudu 100 000 ha põllumaal
- Põllumajandustegevuse säilimine 350 000 ha ebasoodsas piirkonnas
- Üle 3000 põllumajandusettevõtete moderniseerimise projekti
- Ligikaudu 200 noortalunikku
- 50% loomakohtadest rekonstrueeritud
- Ligikaudu 3000 ohustatud tõugu looma pidamine
- Ligikaudu 120 000 looma karjatatakse väljas (enam kui 1/3 veistest, lammastest, kitsedest ja hobustest)
- Üle 20 000 ha hooldatud poollooduslikke kooslusi, ligikaudu 60 000 ha põllu- ja metsamaa Natura 2000 piirangute kompenseerimine
- Üle 130 km taastatud, rajatud, hooldatud kiviaedu
- Ligikaudu 800 mitmekesisistamise projekti
- Üle 1000 külade uuendamise ja arendamise projekti
- 26 tegevusgruppi - 1000 LEADER projekti

ÜPP tulevik

Küsimused, mis vajavad lahendamist

- Missugune on ÜPP poliitika valdkondlik ulatus? Mis mahub ÜPP alla?
  - Kas põllumajanduskulutused vajavad reformi?
  - Kas jätkata ÜPP-ga kohandades seda uute eesmärkidega?
  - Kas eelarve peab olema piisav lähtuvalt väljakutsetest?
  - Kas kulutada vähem ÜPP-le – kuna EL eelarve uued väljakutsed?
  - Kas tugevdada ÜPP II sammast, kaasfinantseerimine I sambale?
  - Kas viia maaeluareng ühtekuuluvuspoliitika osaks või senisest enam ühtekuuluvuspoliitikas arvestada “ÜPP väliste” maaeluarengu vajadustega?
- Avaliku hüve osakaal ÜPPs ning hind ?

Põhimõtted, millest lähtuda jätkusuutliku põllumajandus- ja maaelupoliitika kujundamisel

- turu hetkevajaduste kõrval tuleb teha pikaajalisi arenguprognose (näiteks kliimamuutuste, toiduga varustatuse ja bioloogilise mitmekesisuse kontekstis);
- põllumajandust ja looduskeskkonda tuleb väärtustada võrdsel määral kõikjal Euroopas;
- tuleb stimuleerida uute tehnoloogiate väljatöötamist ja kasutamist (panustada nii baas- kui rakendusteadusesse);
- tuleb arendada põllumajandusharidust (ressursi kasutajana on põllumajandustootjal suured riskid ja uued tehnoloogiad nõuavad põhjalikke teadmisi);
- tuleb soodustada keskkonnasäästlikku tootmist, põhjustamata sealjuures toiduga varustatuse halvenemist teatud maailma piirkondades.

Vaja on lisaks ÜPP raames teostatavale maaelu arengu poliitikale teiste maapiirkondi mõjutavate poliitikate suuremat tähelepanu kohalike arenguvõimaluste arendamisele, seda nii ELi kui riiklikul tasandil.

Pärast aastat 2013 peab tõenäoliselt poliitika taas muutuma

- Peamised elemendid, mis tingivad ÜPP uuendusvajaduse
  - otsetoetuste süsteem, mis ei ole sellisena sobiv EL 27s oma eesmärkide saavutamiseks
  - põllumajandussaaduste praegune turukorraldussüsteem ei suuda toimida uute globaliseeruvate turgude ja kliimamuutuste kontekstis

Pärast aastat 2013 peab tõenäoliselt poliitika taas muutuma

- Eelarve on pingeline, kuid
  - ÜPP aluseesmärke pole asutamislepingutes muudetud ning neid tuleb täita
  - juba praegu on EL ÜPP lisandunud uusi väljakutseid, millega ei kaasnenud täiendavad eelarvevahendid ega tulu turult
  - 89% ELi kodanikest peab põllumajandust ja maaelu arengut Euroopa tuleviku seisukohast oluliseks
- Põllumajandussektori ees seisavad täiendavad globaalsed uued väljakutsed
- Kesksmaks muutub ühiskonnale pakutav avalik hüve

Eesti esialgsed seisukohad

- ÜPP peab jääma ühiseks poliitikaks (konkurents, keskkond, nõuded toidule jms, jätkusuutlikkus) ja ühiselt rahastatavaks poliitikaks
- Euroopa tasemel sekkumise peamine lisandväärtus on põllumajanduse pakutava avaliku hüve loomine ja säilitamine kogu Euroopas tagades sealjuures ka ühise turu toimimise.

- ÜPP rahastamine ELi eelarvest on õigustatud, kuivõrd see on kõige tõhusam poliitikavahend asjaomaste eesmärkide saavutamiseks ning väljakutsetele vastamiseks, eriti aga võrdsete konkurentsitingimuste tagamiseks ELi siseturul (alternatiiv on põllumajanduspoliitika rahastamine rahvuslikest eelarvetest, mis toob kaasa “võidurelvastumise”)
- ÜPP rakendamiseks tuleb tagada reaalselt piisav eelarve EL ühise finantsraamistiku piires tagamaks asutamislepingus kehtestatud eesmärkide ning lisandunud uute väljakutsetega toimetuleku.

Turukorraldus

- Praegune turukorraldusmeetmete pakett ei ole suurte hinnakõikumistega kaasnevate negatiivsete mõjude tasakaalustamiseks piisavalt efektiivne ja kohene
- Suured turuhinna kõikumised ilma neid leevendavate turukorraldusmeetmeteta võivad vähendada põllumajandustootjate võimet pakkuda avalikku teenust (keskkonnasäästlik majandamine, liigirikkkuse säilitamine, loomade heaolu, valmisolek toota jne.) ning tingida ka hilisemat oluliselt kulukamat kriisimeetmete rakendamist

Turukorraldus

- Arvestades praegust maailmamajanduse seisutuleks säilitada senised turukorraldusmeetmed olukorra stabiliseerumiseni
- Seejärel järkjärgult kujundada maailmaturu ekstreemsete kõikumiste negatiivsete mõjude tasandamiseks kõiki/tähtsamaid põllumajandussaadusi kattev ühtne, toimiv kriisi- ja riskijuhtimise abinõude süsteem, mis aitaks kaasa toiduga varustatuse stabiilsusele ja tarbijale kättesaadavate hindade tagamisele

Otsetoetused

Kõige olulisemat muudatust vajab kehtiv otsetoetuste süsteem kuna

- Otsetoetused peavad saama uue sisu, sest tegemist ei ole enam turuhinnatoetuse languse kompenseerimisega, mistõttu pole ajaloolised toetustasemed enam õigustatavad
- Otsetoetuste määrad on vaja vaadata üle lähtuvalt nende uuest sisust, mis peab kindlustama avaliku hüve tagamise sektoris

Otsetoetused

Otsetoetuste maksmise kontseptsioon
lähtuvalt avalikust hüvest:

- Piisav sissetulek tootmise jätkusuutlikkuse tagamiseks
- Põllumajandusmaa pikaajalise väärtuse/tootmisvalmiduse säilitamine
- Hooldatud maastik
- *Bioloogiline mitmekesisus*
- *Keskkonnasäästlik tootmine*
- *Piirkondlike erisuste tasakaalustamine*

Otsetoetused: võimalikud põhielemendid

- Ühtne (hektari põhine) baasmakse kõikidele liikmesriikidele vastavalt heas põllumajanduslikus ja keskkondlikus korras olevale põllumajandusmaale, kui põhilisele tootmisvahendile ning traditsioonilise maastiku osale
- Täiendav makse vähemsoodsatele piirkondadele
- Võimalikud lisamaksed tulenevalt saamata jäänud tulust/lisakulust :
  - kompenseerimaks EL-is kehtivaid kõrgemaid standardeid,
  - keskkonnasõbraliku tootmisviisi eest,
  - NATURA 2000 ala põllumajandusmaale,
  - kõrge loodusväärtusega aladele proportsiooniliselt kitsendustega.

Maaelu areng

- Maaelu poliitika senine strateegiline ja telgede põhine lähenemine on ennast õigustanud, kuivõrd see tagab Ühenduse, liikmesriikide ja piirkondade eesmärkide kooskõla ning poliitika võrreldavuse ja läbipaistvuse.
- Maaelu poliitika eesmärgid (konkurentsivõime, keskkond, mitmekesisustamine ja elukvaliteet) on endiselt asjakohased.
- Rahajaotusel peaks arvestama poliitika sisu, s.t et kui maaelu poliitika ulatus laieneb senisest enam muudele aladele või sihtgruppidele, peab see kajastuma ka rahajaotuses, et oleks võimalik tagada poliitikale pandud ülesannete ja eesmärkide tasakaal.

Maaelu areng: konkurents

- Maailmaturul konkurentsivõimelise põllumajanduse säilitamine eeldab struktuurseid muutusi. Maaelu programmide konkurentsivõimele suunatud meetmete kaudu on struktuuriprobleemide lahendamine kõige efektiivsem.
- Sektorisisesed võimalused on seotud ennekõike ühistegevuse, innovatsiooni ja tootearenduse, kvaliteedi tõstmise, samuti nišitoodete väljatöötamisega.
- Põllumajanduse arendamisel tuleb rohkem rakendada teadus- ja arendustegevust, oluline on põllumajandustootjate ja teadlaste koostöö tulemuste rakendamine tootmises.
- Põllumajandussektori jätkusuutlikkuse seisukohalt on äärmiselt oluline kaasata sektorisse noori. Vaja on kaasa aidata tootjate oskuste ja pädevuse täiendamisele.
- Maapiirkondade jätkusuutlikkuse tagamisel on põllumajanduse kõrval oluline roll ka metsandusel, arvestades puidu kui taastuva ressursi potentsiaali materjali ja energiaallikana.
- Senisest enam tuleb konkurentsitelge integreerida ka uusi väljakutseid, nt kliimamuutused.

Maaelu areng: keskkond

- Suurema konkurentsivõime ja efektiivsuse saavutamise ei tohiks toimuda põllumajandustootmise intensiivsemaks muutmise kaudu ning keskkonna arvelt.
- Oluline on jätkata toetuskeemidega, mis edendavad keskkonnasõbralike põllumajanduspraktikate kasutamist.
- Arvestades, et keskkonnale ja paikkonnale suunatud meetmed on sisuliselt sotsiaalne leping, millega ühiskond ostab jätkusuutliku arengu tagamiseks vajalikku teenust, siis on oluline jätkata selle teenuse kompenseerimist põllumajandustootjale saamata jäänud tulu ja täiendava kulu eest.

Maaelu areng: maaettevõtlus ja Leader

- Põllumajandus ei suuda üksi tagada jätkusuutliku maaelu säilimist. Maapiirkonna ettevõtluse mitmekülgsemaks muutumisele tuleb kaasa aidata, kuivõrd muu maaettevõtlus peab suutma vähemalt osaliselt kompenseerida põllumajanduse struktuurse kohanemisega kaasneva tööjõu vabanemise.
- Oluline on leida lahendus rahvastiku vähenemisest ja madalast asustustihedusest tulenevale teenuste väljavoolule maapiirkonnast.
- Muu maaettevõtlus ja elukvaliteet on tihedalt põllumajandusega seotud, seda täiendav ning peaks seetõttu jääma ÜPP osaks.
- Kohalikku tasandit puudutavad otsused tuleb viia võimalikult lähedale kohalikule inimesele. Strateegiline lähenemine kohalikele probleemidele läbi LEADER-tegevusgruppide tagab vahendite jõudmise projektidesse, mis piirkonna vajadusi ja võimalusi enim arvesse võtavad, võimaldab toetusi senisest enam eesmärgipäraselt suunitleda, kohalikke probleeme lihtsamalt adresseerida ning senisest enam maaelu poliitika sotsiaalseid, majanduslikke ja keskkondlikke elemente arvesse võtta. Seega tuleb LEADER-lähenemine võimalikult laiapõhjaliseks muuta.

Mida arvab rahvas?

Mida arvatakse ÜPPst Eestis?

TNS EMORi uuring 2009. a detsembrist:

- 95% pidas Euroopa põllumajandust ja maapiirkondi meie tuleviku jaoks tähtsaks
- Põllumajanduse toetamise tähtsaimaks argumendiks peeti maapiirkondade majanduse elushoidmist (33%), ligi 20% pidas olulisimaks toidukaupade hinnatõusu ärahoidmist, maastike hooldamist või ohutu toidu tagamist – seega on olulisemad tegurid toetamisel mitmekesised

Mida arvatakse ÜPPst Eestis?

- 94% vastanutest pigem nõustus, et Eesti põllumajandust tuleks toetada ELi eelarvest (65% nõustus täielikult)
- 51% leidis, et põllumajandust toetatakse Euroopas liialt vähe ning vaid 1% arvates on toetused liiga suured

TÄNAN !